

Tečaj III. V četrtek 19. kimovca (septembra) 1850. **List 38.**

Brat se bojuje z bratom.

Leta 1809 je bila strašna vojska pri Ašpernski vasi 4 ure od Dunaja, v kateri so naši požrešnega Francoza hudo hudo nažgali. V tej vojski se primeri, da se posebno junaška vojaka na konjih v železnih oklepih naletita. Sabli se bliskate, boj se vname. Živo se spopadeta, in nasprotnik maha po oklepu nasprotnikovem, da hudo poka. Dolgo se dajeta, obema kervavi život že več ran; pa se ne more nobeden nobenega prekositi. Nazadnje pa hoče sreča našemu, da francoskemu oklepniku z vso močjo britko sablo iz rok izbije, ktera daleč odleti.

„Kaj mi brani, te zdaj vmoriti, ko bi me bila volja?“ — mu reče hrabri vojak naše avstrijske vojske — „toda sram bi me bilo tega dela; pojdi z menoj kot moj vjetnik, ne bode ti sile. Naj popred pa, junaški vojak! mi povej, kako se pišeš, da bodem vsaj védel, kdo mi je dal danes s svojim moškim obnašanjem toliko opraviti, in komu sim prizanesel.“

„V serce si me ganil“, odgovori francoski vojak, „nisim rojen Francoz, kar lahko po mojem govorjenju spoznaš; iz Innsbruka na Tirolskem sim doma, kjer sim v veselju odrastel. Zato pa, ker sim

se bil nekega hudodelstva vdeležil, sim moral iz de-
žele pobegniti. Potegnem jo na Parsko, in ondi sim
živel ves razuzdan več let; potem se dam za do-
brovoljca v vojsko zapisati, in grem s Parci, ki so v
tem boju Francozom pomagali. — „In kako se pi-
šeš?“ poprime naglo Avstrijanec. — „Pišem se pa
Janez L . . .“, odgovori vjetnik. — „Ali je mo-
goče?“ — zavpije prevelikega veselja Avstrijanec —
„po tem takem sva si brata!“ Zdaj pogleda parski
vojak našega bolj natanko, in ga tudi spozna. Oba
sovražnika, ki sta se malo popred tako gerdo kre-
sala, se zdaj s solzami v očeh objameta, serce na
serce stisneta, in ne čutita bolečin kervavih ran, ki
sta si jih vzajemno vsekala.

Drobnogled. *)

Mislimo, da je večji del naših bravcev kakšno tako,
veliki leči podobno očalo ali gledalo vidil, skozi katero
se sleherna reč veliko večja vidi, kot je. Stari ljudje sla-
bih oči imajo takova očala, da ž njih pomočjo laglje be-
rejo, ker jim čerke namreč veliko večje kažejo, kot
so. Tako očalo, s katerim se na solncu tudi lahko goba in
celo lés zažge, se derži ponavadno v roki, in se z enim
samim očesom skozi gleda. Tudi, če na drugo stran z vo-
do napolnjene sklenice (to je flaše) ali steklene kupice
(to je glaža za piti) bukve, ali kako drugo drobno reč po-
stavite, bodete vse veliko večje vidili. Kako se pa to
zgodí? slišimo vprašati. Tega — odgovorimo — se bodete
v višjih šolah bolj natanko učili; zdaj vam le toliko po-
vemo, da se taka prikazen po lomljenju solnčnih žarkov
zgodí, ki se v vsih prezérnih ali previdljivih rečeh
lomijo, in podobe na videz povečujejo. Kolikor bolj zvi-
šana ali vampasta je steklena leča, toliko bolj poveču-
je ali povečuje.

Taka močno zvišana ali vampasta leča je tudi drob-

*) Preberi popred verstice od drobnogleda na 296- str.

nogled, večidel v obroček ali cev vsajen. Več taci- umno zloženih leč reči še bolj povečuje. Eni drobnogledi so tako narejeni, da se skozi nje z očesom gleda, eni pa tako, da s pomočjo solnčnih žarkov povečano podoba kakšne stvarice, ki se pred imenovane leče vtakne, v temni stauici na steni kažejo. Takim pravijo solnčni drobnogledi (Sonnen-Mikroskope), in tak je tudi drobnogled, od katerega smo zadnjič (na str. 296) nekoliko povedali. Razun bolhe večje od slona — in šivanke večje od hrasta nam je pokazal tudi las debel kot poleno in votel kot cev, kolesice iz žepne ure večje od mlinskega, v kapljici vode iz studenca veliko po orehovo velikih živalic, v kaplji vode iz luže več po polenu velikih, ribam podobnih živali, ki jih s prostimi očmi še ne vidimo, in jih brez števila popijemo, da še ne vemo. Tako naglo so po kaplji, ki je njim morje, sem ter tje švigale, kot navadne ribe. Ena je celo druge grabila, in jim kerv izpivala. Ravno tako smo vidili v kaplji vriska (jesiha) veliko kač ponavadno velikih, desiravno se s prostimi očmi čisto nič ali le na solncu ob robu kake sklenice komaj komaj vidijo. (Poglej podobo C v dokladi 39. lista). Še veliko drugih lepih, čudapolnih reči nam je drobnogled pokazal in drug neznan svet odperl. Nehotoma se je moral vsak gledavec neskončnej modrosti stvarnikovej čuditi, in ga v mislih slaviti.

Kratka slovnica slovenskega jezika.

§. 31. Kazavna zaimena.

Kazavna zaimena so, ktera kako osebo ali reč bolj natanko pokažejo, kot osebna zaimena. So:

ti, *) ta, to (tile, tale, tole ali leti-a-o), tisti-a-o (iz

*) Sliši se po Slovenskem za moški spol, kakor za ženskega, ta in pa tudi te; n. p. ta ali te mož je zdrav, namesto ti mož je zdrav. Kakor nihče ne govori, lepa ali lepe mož, ampak lepi mož, tako je po slovnici tudi boljše govorjeno, kakor velik del štajarskih Slovencev še praviloma govori, „ti mož, kot ta (te) mož.“

ti isti, ta ista, to isto), uni-a-o, tak-a-o. Sklanjajo se kakor prilogi.

§. 32. Prašavna zaimena.

Prašavna zaimena so, s katerimi po kaki osebi ali reči prašamo. Tale so: kdo? kaj? kateri (kateri) -a-o? kak-a-o? kakov-a-o? kakošen ali kakšen-šna-o? kolik-a-o, čigav-a-o? (ali čiji-a-o)?

Deržijo se prilogove sklanje, izjemši kdo in kaj, ki ju takole sklanjamo:

1. kdo?

2. koga? čiga? *)

3. komu?

4. koga?

5. (pri) kom?

6. (s) kom?

1. kaj?

2. česa?

3. čemu?

4. kaj?

5. (pri) čem?

6. (s) čim?

Opomba. „Kdo“ rabimo prav vprašajoči po osebah (ljudeh), „kaj“ pa vprašajoči po drugih stvaréh; n. p. kdo je rekel? Brat. Koga si vidil? Brata. Kaj je tam? Pes, kamen. Kaj si vidil? Psa, kamen.

Iz kdo, kaj in kateri sostavljene besede se sklanjajo kakor nesostavljene. Take so: malokdo, malokaj, nekaj, marsikteri, nekteri i. t. d.

§. 33. Oziravna zaimena.

Oziravna ali nanašavna zaimena so, ktera se na kako popred imenovano osebo ali reč ozirajo ali nanašajo. So sledeča: kateri-a-o, ki, kdor, kar.

„Kteri-a-o“ se sklanja po prilogovo, „ki“ pa, ktero za vse tri spole velja, s pomočjo osebnega zaimena:

1. ki		ki	ki
2. ki ga	žensk. ki je	ki ju	ki jih
3. ki mu	„ ki ji	ki jima	ki jim
4. ki ga	„ ki jo	ki ju	ki jih
5. ki (pri) njem	„ ki (pri) nji	ki (pri) njima	ki (pri) njih
6. ki (ž) njim	„ ki (ž) njo	ki (ž) njima	ki (ž) njimi

n. pr. človek, ki mu (namesto: kteremu) ni upati.

„Kdor“ in „kaj“ sklanjamo pridevaje sklonom

*) Namesto „čiga“ rabimo rajše „čigav-a-o.“

prašavnih zaimen „kdo“ in „kaj“ r ali ur; j na koncu pa se spremeni v r:

1. kdor, 2. čigar, 3. komur, 4. kogar, 5. (pri) komur itd.

1. kar, 2. česar, 3. čemur, 4. kar, 5. (pri) čemur i. t. d.

Kakošen (kakšen) – šna-o dobi, da je oziravno zaime, r za „kako“ n. p. kakoršen – šna – šno.

Po zgornjih pravilih se spreminjajo tudi sledeče prašavne besede v oziravne:

Praš: kedaj? kam? kjé? kako? koliko? kod? doklej?

Ozir: kedar, kamor, kjer, kakor, kolikor, kodar. dokler.

Kakor kdo ali kdor, kaj ali kar sklanjamo tudi nedoločivni osebni zameni nihče (namesto nikdo) in nič, namreč:

1. nihče, 2. nikoga(r), 3. nikomu(r), 4. nikoga(r), 5. (pri) nikom(ur) 6. (z) nikom(ur).

1. nič, 2. ničesa(r), 3. ničemu(r), 4. nič, 5. (pri) ničém(ur), 6 (z) ničém(ur).

Nič zna tudi nesklanjanjo ostati.

(Dalje sledi.)

Ukradeni konj.

Nekemu kmetu je bil nekdo ponoči naj boljšega konja ukradel. Zato se je kmet na kojnski somenj v mésto podal, si drugega kupit.

Pa poglej — tukaj med konji tudi svojega na prodaj vgleđa. Berž popade konja za uzdo in zavpije na ves glas: „Konj je moj, pred tremi dnevi mi ga je nekdo ukradel!“

Človek, kateri je konja prodajal, reče na to ves prijazen: „Vi se motite, ljubi prijatelj! Tega konja imam že čez léto. To ni Vaš konj, je morebiti le podoben Vašemu.“

Kmet konju oči z obéma rokama zakrije, rekoč: „Ako Vi konja zares že tako dolgo imate, povejte sedaj, na katerem očesu je slep?“

Človek, kateri je bil konja zares ukradel, pa ga ni na tanko ogledal, se vstraši. Ker je pa vendar moral ne-

kaj odgovoriti, je tako v en dan rekel: „Na lévem očesu je slép.“

Sedaj kmet konju oči razkrije, rekoč: „Sedaj se očitno vidi, da si kradel in lagal. Tukaj le vsi pogledjte! konj ni trohe slép, samo zato sem tako prašal, da bi tat na svetlo prišel.“

Ljudi okolo stoječi se smejejo, rekoč: Vjel ga je, vjel! „Kojnski tat je moral konja nazaj dati in zaslužen kazen prestati.“

Kratkočasnica.

V francoskem mestu Lionu pride neki kupec, ki je v tretjem nadstropju hiše stanoval že po polnoči v temi domu. Ko v drugo nadstropje pride, je mislil, da je že v tretjem, in gre v stanico, ki je bila ravno pod njegovo, misleč, da gre v svojo. Toliko bolj je v svojej misli vterjen, ker najde ključ ravno tako na strani vrat viseti, kakor ga je on obešal. Odpre in stopi brez skerbí v njo. Ko pa žvepljenk na peči išče, luč narediti, jih ni na navadnem mestu. To se mu čudno zdi. Začne po steni tipati. „Kaj je to?“ — tudi podob (pildov) ni na steni. Ne more si drugega misliti, kakor da je pokraden, ter začne res na ves glas kričati: „Pokraden sim! pokraden sim! tatje so v hiši! tatje so v hiši!“

Prebivavec te stanice, po kterej je kupec v temi rogovilil, pride domu, ko je kupec ravno vpil. Besedo „tatje“ zaslišati teče skokoma v svojo stanico. Ko jo pa odperto najde in človeka v njej čuti, misli, da je tat, ter ga zagrabi kričaje: Tat, tat, tat! Kupec pa, ki je še zmiraj menil, da je v svojej stanici, ima unega za tata, ga zagrabi za golt in kriči tudi na vso moč: Tat, tat je tukaj, pomagajte! — Tako dolgo sta se grabila, dokler niso hišni ljudje z lučjo prišli; potem še le se je reč razjasnila. —

Nesreča pri igri „se konje igrati.“

V Belogradu na Serbskem se je igral osem let star deček z drugim manjšim konje, in mu je bil okoli vrata verv za vajet ovezal. Tekala sta ob dolgem jarku ali grabnu, kar se mlajši spotakne in v jarek pade. Uni ga hoče z vervjo nazaj potegnuti in ga zadavi.

Žaba in vol.

(Basen.)

Žaba je vidila vola na travniku, in želi njemu jednaka biti. Zatorej začne svojo gèrbasto kožo napihovati, ter vpraša svoje tovaršice: Ali nisim tako velika, kakor vol? „Nisi ne, ji pravijo.“ Le še bolj se napenja, ter vpraša: „Sim zdaj vendar velikemu volu jednaka?“ Zopet ji odgovoré, da ni. Pa vendar ne neha; s vso močjo se bolj in bolj napenja in razpoči.

Napuh v nesrečo pripravi.

Strupeni med.

Okoli črnega morja v malej Azii je najdel popotnik po imenu Hamilton takega meda, da človeka omami, ako ga zavžije. Tudi zavžit po gerlu grení.

Smešnica.

Učenik vpraša učenca: Kaj je težje, stotin, to je cent perja, ali stotin železa? Učenec navajen brez pomislika odgovarjati, odgovori hitro: Stotin železa.

Zastavica.

Kaj je to? Slepec je vidil zajca bežati, kruljevi je tekal za njim, in ga vjel, goli pa ga je k sebi vtaknul?

Opomin. Ker s tim mescem tretja četert leta izteče, prosimo spodobno spoštovane prejemnike, kteri so naročnino le za to četert leta plačali, da

bi jih bila volja, ako želé Vedeža še vprihodnje prejemati, naročnino kmalo ponoviti; sicer bi se vtegnilo zgoditi, da bi listov za zadnjo četert tega leta ne dobili. Povabimo vljudno tudi nove bravce k naročilu na Vedeža, ki ga, kakor smo že večkrat z veseljem praviti slišali, slovenska mladina prav rada bere.

Za četert leta velja Vedež z 1 doklado podob vred v Ljubljani v tiskarnici gospe Rozalije Eger 20 kr. (za neučence 23 kr.), po pošti pa brez razločka 33 kr. Poštne ni treba plačati, ako se na pismo zapiše: **Naročnina** (*Pränumerationen - Geld*). **Vredništvo.**

Nove bukve.

(V novem pravopisu.)

Bogočastje sv. katoliške cerkve. Spisal in založil Dr. Jož. Muršec, učitelj verozakona v st. mestjanski učilnici v Gradcu.

Te bukve, s tako imenovanimi novimi oblikami pisane, razlagajo prav lepo cerkvene čase, cerkvene kraje, cerkveno spravo in cerkvena opravila in so posebnega priporočila vredne. V usnjenem robu s srebrnim napisom velja 33 kr., v platnenem pa 30 kr. sr. Na prodaj imajo: V Ljubljani bukvovezec L. Kremžar, v Celju J. Jeretin, v Mariboru A. Ferlinc, v Ptuj J. Spricaj, v Radgoni A. Wajeinger, v Celovcu J. Leon, v Gradcu J. Majer.

Vredništvo.

Slovensko-ilirski slovník.

Deržáj, déržalo.

Deržati, déržati.

Deržáva, déržava.

Deržávni-a-o, déržavni-a-o.

Děra ali *drěva* (višebr.),
děra, drěva.

Dervárnica, dervárnica, der-
várna.

Derviti, těрати, goniti.

Děro ali *drěvo*, děro, drěvo.

Desět, dèset.

Deseti-a-o, deséti-a-o.

Desětič, desěto.

Desetina, desetina.

Desetínski-a-o, desetínski-
a-o.

Desetica, desetěrica, desetò-
rica.

Desni-a-o, desni-a-o.

Desnica, desnica.

Popravek. Zavoljo nekterih napatij se bodo latinske šole v Ljubljani še le 1. dan drugega mesca začele.

Založnica **Rozalija Eger**. — Odgovorni vrednik **J. Navratil**.

V Ljubljani.